

ศิลาจารึกพระเจ้าชุมพู่ : สารัตถะและข้อเสนอใหม่เกี่ยวกับอักษรไทยน้อย
King Xoumphou Inscription :
Essence and New Suggestions for Tai Noi Alphabet
Studies

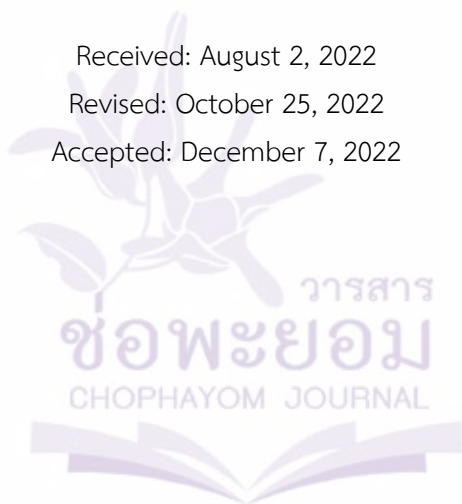
วิมล เขตตะ¹

Wimol Khetta²

Received: August 2, 2022

Revised: October 25, 2022

Accepted: December 7, 2022

¹หลักสูตรสาขาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Thai for Communication, Faculty of Humanities and Social
Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University
(Email: khattawimol@gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหา และตัวอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกของพระเจ้าชุมพุ พบ ณ วัดพระใหญ่ผาหุด เมืองसानะคาม ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ตรงข้ามกับอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ประเทศไทย) ผลการศึกษา พบว่า

1. ด้านเนื้อหา เป็นการกล่าวถึง พระเจ้าชุมพุอาราธนาเจ้าหัววัดกลางขึ้นมาเป็นพระมหาสามีเจ้าวัดมโน และให้ชายเมื่อตีมาสร้างวัดที่พระมหาสามีเจ้าสร้างไว้ยังไม่ทันแล้ว พระเจ้าชุมพุมานำพระมหาสามีเจ้าที่วัดมโนและอุทิศที่ดินให้แก่วัด (ที่สร้างใหม่) พระมหาสามีเจ้าถวายนาบุญแด่พระเจ้าชุมพุ บรรทัดสุดท้ายของจารึกปรากฏปีศักราช 872 (ปีจุลศักราช ตรงกับ พ.ศ. 2053) ซึ่งปีศักราชที่ปรากฏนี้ ขัดแย้งกับบันทึกในพงศาวดารที่ระบุว่า พระเจ้าชุมพุสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2044 ในขณะที่หลักฐานจากจารึก ยืนยันว่า พ.ศ. 2053 พระองค์ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ ฉะนั้น ปีการขึ้นเสวยราชและสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าชุมพุจึงเป็นประเด็นที่ควรนำกลับมาทบทวนใหม่

2. อักษรที่ใช้ในการจารึก ใช้อักษรไทยน้อย หรืออักษรลาวเดิม บันทึกด้วยภาษาไทย-ลาว ลักษณะอักษรที่ปรากฏทั้งรูปสัณฐานและอักษรวรรี แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของอักษรฝักขามอย่างเด่นชัด ซึ่งแต่เดิม นักวิชาการด้านอักษรวรรีฯ เชื่อกันว่าอิทธิพลของอักษรฝักขามเข้าสู่ล้านช้างในยุคสมัยของพระเจ้าวิสุทราช (พ.ศ. 2044-2063) และพระเจ้าโพธิสาลราช (พ.ศ. 2063-2093) และได้กำหนดให้ศิลาจารึกวัดแดนเมือง (พ.ศ. 2073) เป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการอักษรไทยน้อย แต่จากหลักฐานรูปอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกพระเจ้าชุมพุ (พ.ศ. 2053) แสดงให้เห็นว่า อักษรไทยน้อยมีพัฒนาการมาก่อนหน้านั้นแล้ว

คำสำคัญ: พระเจ้าชุมพุ, ศิลาจารึก, สารัตถะ

Abstract

The article aims at studying King Xoumphou Inscription located in Wat Phra Yai Pha Hot Sanakham District, Laos PDR (opposite Chiangkhan District, Loei province, Thailand) in terms of content and characteristics of inscription alphabets. The results show that

1. The content of the inscription records when King Xoumphu promoted Chaohua Watklang to be Phra Maha Sami Chao (a high rank of Buddhism Sangha position) of Wat Mano and assigned skilled men to build the temple being built by the Phra Maha Sami Chao. King Xoumphou went to pay respect to Phra Maha Sami Chao at Wat Mano and donated land for the newly built temple. The king was blessed for the contribution to Buddhism by Phra Maha Sami Chao. The last line of the inscription mentions the 872nd year of the kingdom (2053 Buddhism year/1510 A.D.). The evidence contrasts with the Lan Chang history which issues the Buddhism year of 2044 as the last year of King Xoumphu's life. That the inscription issues the year 2053 raises the discussion of the life of King Xoumphu.

2. Tai Noi alphabets and Tai-Lao language are used in the inscription. The influence of characteristics and structures of Fakkham script is noticed. Originally, scholars in paleography believed that the use of the Fakkham script was brought to the Lan Chang Kingdom in the era of King Vixoun (2044-2063 B.E./1501-1520 A.D.) and King Photisarath (2063-2090 B.E./1520-1547 A.D.) as issued in the Wat Dan Mueng inscription to be in the Buddhist year of 2073

(1530 A.D.). However, the piece of evidence found in King Xoumphou Inscription (2053) implies that the Tai Noi alphabets were developed before.

Keywords: King Sumphou, Inscription, Essence

บทนำ

ศิลาจารึกพระเจ้าชุมพู่ กำหนดชื่อเรียกตามนามบุคคลสำคัญที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักนี้ พระนามดังกล่าว สันนิษฐานว่าหมายถึง ท้าวชุมพู่ หรือ ท้าวชมภู พระมหากษัตริย์ล้านช้าง ซึ่งในพงศาวดารล้านช้างบันทึกเรื่องราวของพระองค์ไว้เพียงสั้น ๆ ว่า พระองค์เป็นโอรสของพระเจ้าหล้าแสนไทไตรภูวนาถ และได้ขึ้นเสวยราชย์เป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักรล้านช้างต่อจากพระราชบิดา ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ขณะขึ้นเสวยราชย์ ยังทรงพระเยาว์ และปกครองอาณาจักรในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ประมาณ 4-5 ปีเท่านั้น ส่วนในประเด็นเรื่องปีเสวยราชย์ พระชนมายุเมื่อขึ้นเสวยราชย์ หรือแม้แต่พระนาม ดูเหมือนว่าพงศาวดารแต่ละฉบับจะบันทึกไว้ไม่สอดคล้องต้องกัน เช่น พงศาวดารล้านช้าง ถ้อยคำตามฉบับเดิม บันทึกว่าพระเจ้าชุมพู่ ครองราชย์อยู่ 5 ปี ระหว่าง จ.ศ. 858 ถึง จ.ศ. 863 (พ.ศ. 2039 ถึง พ.ศ. 2044) และพงศาวดารหลวงพระบาง ฉบับศาลาลูกขุน บันทึกว่า พระเจ้าชุมพู่ ครองราชย์ 5 ปี เช่นกัน แต่ต่างที่ศักราช กล่าวคืออยู่ระหว่าง จ.ศ. 853 ถึง จ.ศ. 858 (พ.ศ. 2034 ถึง พ.ศ. 2039) สันรัชกาลโดยถูกถอดและถึงแก่กรรมในปีนั้น เป็นต้น

จากบันทึกที่ปรากฏในพงศาวดารล้านช้างนี้ จะเห็นถึงความไม่สอดคล้องต้องกันในหลายประเด็น โดยเฉพาะประเด็นเรื่องศักราช ฉะนั้น การค้นพบศิลาจารึกหลักนี้จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านช้างในสมัยของพระเจ้าชุมพู่ เนื้อความที่ปรากฏในจารึกอาจนำมาช่วยเสริมเติมส่วนที่ขาดหายไปของประวัติศาสตร์ล้านช้างในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้ และในฐานะเอกสาร

ขั้นต้น ยังอาจใช้เป็นเครื่องมือในการสอบทานหรือชำระเอกสารประเภทพงศาวดารได้อีกทางหนึ่ง และนอกจากนี้ศิลาจารึกพระเจ้าชุมพู่ ยังเป็นจารึกที่บันทึกด้วยอักษรไทยน้อยซึ่งพบเพียงไม่กี่หลัก ที่มีอายุอยู่ในช่วงต้นสมัยล้านช้าง จึงนับเป็นข้อมูลด้านอักษรวิทยาที่สำคัญในการศึกษาที่มาที่ไปของอักษรไทยน้อยโดยเฉพาะในยุคแรกเริ่ม อย่างไรก็ตาม แม้ศิลาจารึกหลักนี้จะมีความสำคัญดังที่กล่าวมา หากแต่ปัจจุบันยังไม่ได้มีการอ่านและถอดความ เผยแพร่ในแวดวงวิชาการภาษาไทยแต่อย่างใด ฉะนั้นบทความนี้จึงมีจุดประสงค์เพื่อ 1) อ่านและถอดความ พร้อมนำเสนอเนื้อหาสาระของจารึกพระเจ้าชุมพู่ในฐานะเอกสารชิ้นต้นในวงกว้าง 2) นำเสนอหลักฐานใหม่เกี่ยวกับอักษรไทยน้อย ซึ่งแต่เดิมการศึกษาอักษรไทยน้อยมักเริ่มต้นที่จารึกวัดแดนเมือง 1 และ 2 (พ.ศ. 2073 และ พ.ศ. 2078) และเชื่อกันว่า อักษรไทยน้อยได้รับอิทธิพลอักษรไทยฝักขามที่เข้ามาในช่วงความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับล้านช้างในสมัยของพระเจ้าวสุลราช (พ.ศ. 2044-2063) และสมัยพระเจ้าโพธิสาลราช (พ.ศ. 2063-2093) (ธวัช ปุณโณทก, 2530) การค้นพบศิลาจารึกที่มีอายุเก่าแก่กว่าศิลาจารึกวัดแดนเมืองเช่นนี้ ทำให้ต้องมีการทบทวนองค์ความรู้ของอักษรไทยน้อยใหม่

เนื้อหา

บทความนี้ แบ่งเนื้อหาในการศึกษาเป็น 4 ประเด็น คือ สถานที่ค้นพบจารึก คำอ่านจารึก สารัตถะ และวิเคราะห์อักษรที่ใช้จารึก ดังนี้

1. สถานที่พบศิลาจารึก

สถานที่พบศิลาจารึกพระเจ้าชุมพู่ ปัจจุบันคือวัดพระใหญ่ผาหุด ตั้งอยู่ในเขตเมืองसानะคาม ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) นามวัดนี้ตั้งตามนามพระพุทธรูปประทับยืนแสดงปางถวายเนตรขนาดใหญ่ ที่ประดิษฐานเป็นพระประธานภายในอุโบสถของวัด ในการค้นพบศิลาจารึกพระเจ้าชุมพู่สืบเนื่องจาก ผู้เขียนเดินทางสำรวจจารึกในพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

และเมืองसानะคาม สปป.ลาว เมื่อ พ.ศ. 2540 ตามข้อมูลบันทึกการสำรวจของเอเจียน แอมอนิเย นักเดินทางชาวฝรั่งเศส ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย โดย ทองสมุทร โดเร และสมหมาย เปรมจิตต์ (2539) ในชื่อ “บันทึกการเดินทางในลาว ภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438” ซึ่งปรากฏข้อความว่า “วันอังคารที่ 26 กุมภาพันธ์ เจ้าเมืองเชียงคานได้นำพวกเขาล่องเรือไปตามแม่น้ำ เพื่อไปค้นหาศิลาจารึก ออกเดินทางไปเวลา 9.30 น. พวกเขาผ่านหน้าบ้านท่าอุด (Ban Tha Out) ที่ด้านซ้าย ผ่านแก่งกืหา (Keng Ki Ha) ผ่านหน้าหมู่บ้านปากมีที่ด้านซ้าย ผ่านแก่งกุดกู (Keng Kout Kou) ผ่านหมู่บ้านท่าแป้นที่ด้านขวาอีกครั้ง แล้วจึงไปหยุดที่ตีนห้วยผาแลน (Houe Pha Len) ซึ่งอยู่ริมฝั่งซ้าย ปีนขึ้นเนินเขาไป และค้นหาทั่วทุกด้าน ในที่สุดก็พบศิลาจารึกในถ้ำแห่งหนึ่ง ลึก 10 เมตร ปากถ้ำหันหน้าสู่ทิศตะวันออก ปากถ้ำนั้นกว้างเพียง 2 ศอก และสูง 3 ศอก ในถ้ำซึ่งมีความกว้างและสูงประมาณ 4 เมตร มีพระพุทธรูปทองแดง 8 องค์ และมีแผ่นศิลาจารึกกว้าง 1 ศอก สูง 1 ศอก กับ 1 ฝ่ามือ ศิลาจารึกดังกล่าวนี้ได้แตกหัก ยังมีตัวอักษรเหลือเพียงด้านเดียว พวกเขานำเอาแผ่นศิลาจารึกออกมาข้างนอกที่มีแสงสว่าง เพื่อพิมพ์เอาตัวจารึก 2 ชิ้น ในถ้ำนั้นมีตีสนิทจนต้องจุดได้เวลาบ่ายโมงครึ่ง พวกเขาเดินทางกลับมาถึงเมืองเชียงคานเวลา 1 ทุ่ม”

อย่างไรก็ตาม ในการสำรวจครั้งนี้กลับไม่พบจารึกในตำแหน่งที่ระบุไว้ในหนังสือเล่มดังกล่าว หากแต่ได้พบศิลาจารึกจำนวน 3 หลัก จัดเก็บรักษาไว้ในพระอุโบสถวัดพระใหญ่ผาหัด เมืองसानะคาม (สปป.ลาว) ขณะที่พบ ศิลาจารึกทั้ง 3 หลัก อยู่ในสภาพตั้งเรียงพียงอยู่กับฐานซุกซีด้านหลังของพระใหญ่ จากลักษณะตำแหน่งที่ตั้งของศิลาจารึกทั้ง 3 หลัก สันนิษฐานว่า น่าจะมีการเคลื่อนย้ายมาจากที่อื่น แล้วนำมาเก็บรักษาไว้ภายในอุโบสถแห่งนี้ ลักษณะศิลาจารึกทั้ง 3 หลัก

หลักแรก มีลักษณะเป็นแท่งหินขนาดกว้างประมาณ 16 เซนติเมตร สูงประมาณ 61 เซนติเมตร ปรากฏตัวอักษร 1 ด้าน บันทึกด้วยอักษรไทยน้อย หรือ

ลาวเดิม ภาษาไท-ลาว จำนวน 25 บรรทัด สันฐานอักษรขนาดใหญ่ เส้นอักษรเป็นร่องลึกชัดเจน อ่านได้ทุกบรรทัด เนื้อความปรากฏพระนามของพระเจ้าชุมพุบรรทัดสุดท้ายระบุศักราช 872 ตรงกับ พ.ศ.2053 ซึ่งในบทความนี้จะกำหนดชื่อเรียกศิลาจารึกหลักนี้ว่า จารึกพระเจ้าชุมพุ ตามพระนามที่ปรากฏดังกล่าวหลักที่สอง มีลักษณะเป็นแท่งหิน คล้ายกับจารึกพระเจ้าชุมพุ ขนาดกว้างประมาณ 23 เซนติเมตร สูงประมาณ 59 เซนติเมตร ปรากฏตัวอักษร 1 ด้าน บันทึกด้วยอักษรไทยน้อย ภาษาไท-ลาว ปรากฏศักราช 974 ตรงกับ พ.ศ. 2155 อยู่ในรัชสมัยของสมเด็จพระวรวงศาธรรมิกราช เนื้อความกล่าวถึงพระมหาอุปราช มีศรัทธาถวายที่ดินแก่มหาอัฐเจ้า

หลักที่สาม มีลักษณะเป็นแผ่นหินชนวน สภาพแตกหักเหลือเพียงบางส่วนของจารึกด้วยอักษรไทยน้อย รูปร่างอักษรชัดเจน ปรากฏเลขศักราชเป็นปีจุลศักราช ในช่วงท้ายจารึก คือปี จ.ศ.969 ตรงกับ พ.ศ. 2150 อยู่ในรัชสมัยของสมเด็จพระวรวงศาธรรมิกราช เนื้อความที่เหลืออยู่กล่าวถึงการอุทิศที่ดินข้าทาสและพืชผลให้กับวัด ในจารึกมีการสาปแช่งผู้ที่จะมาช่วงชิงถวญของที่อุทิศนี้

สำหรับในบทความนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะศิลาจารึกของพระเจ้าชุมพุเท่านั้น ซึ่งจารึกหลักนี้ ได้รับการเคลื่อนย้ายมาเก็บไว้ที่วัดพระใหญ่ผาหัดเมื่อใด ไม่ปรากฏหลักฐาน จึงไม่สามารถสืบหาแหล่งที่มาได้แน่ชัด อย่างไรก็ตาม จากเนื้อความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงขอบเขตที่ดินที่ถวายแก้วว่า “ก้ำหนึ่งน้ำมีเป็นแดน” น้ำมีในที่นี้จะหมายถึง แม่น้ำมีที่ไหลลงน้ำโขงด้านใต้ของเมืองसानะคาม แสดงให้เห็นว่า จารึกหลักนี้คงเป็นจารึกที่สร้างขึ้นในเมืองसानะคามนั่นเอง และตำแหน่งที่ตั้งเดิม คงเป็นวัดใดวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณปากมี คือ วัดสังเขน ปัจจุบันเป็นวัดร้างที่ตั้งอยู่ด้านฝั่งเหนือของปากน้ำ และวัดปากมีที่ตั้งอยู่ด้านฝั่งใต้ของปากน้ำ

2. คำอ่านจารึกพระเจ้าชุมพุ

จารึกพระเจ้าชุมพุ จารึกด้วยอักษรไทยน้อย (นักวิชาการลาวเรียกอักษรชนิดนี้ว่า อักษรลาวเดิม) ภาษาไท-ลาว เพื่อสะดวกแก่ผู้ที่สนใจศึกษาใน

ที่นี้จะขอนำคำอ่านทั้งหมดมาลงไว้ด้วย โดยในการอ่านครั้งนี้ ในส่วนคำจารึกเป็นการอ่านแบบปริวรรตตามตัวอักษรตัวต่อตัวโดยไม่คำนึงถึงเสียงอ่านสัญลักษณ์ที่ใช้ในการอ่านครั้งนี้ ชิดเส้นใต้อักษร หมายถึง อักษรสองตัวมีเส้นเชื่อมติดกันเป็นอักษรเดียว เช่น /อย/ /หน/ เครื่องหมายจุด (.) ใต้อักษร หมายถึง พยัญชนะตัวที่ตามพยัญชนะที่มีจุด ในจารึกเขียนด้วยพยัญชนะตัวเชิงวางอยู่ใต้พยัญชนะที่มีจุด เช่น /พระ/ พยัญชนะ /ร/ ในจารึกเขียนด้วยตัวเชิงวางอยู่ใต้พยัญชนะ /พ/ ไม่หันอากาศ ใช้แทนไม้ขีด และไม่กง วางตำแหน่งตามที่ปรากฏในจารึก เครื่องหมาย X หมายถึง ตำแหน่งนั้นหินชำรุด อาจเคยมีตัวอักษรแต่ลบเลือนหายไป หรือไม่มีก็ได้ ส่วนคำในวงเล็บหมายถึง คำที่อักษรลบเลือน แต่พอคลาดเดาได้ว่าหมายถึงอะไร

จารึกพระเจ้าชุมพู	คำจารึก	คำอ่านปัจจุบัน
	1. พระพรหมวิสุทธิกษัตริย์	1. พระพรหมวิสุทธิกษัตริย์
	2. รัตนโกสินทร์	2. รัตนโกสินทร์
	3. พระเจ้าชุมพู	3. พระเจ้าชุมพู
	4. ราชธานี	4. ราชธานี
	5. เจ้าเมือง	5. เจ้าเมือง
	6. ยมเมือง	6. ยมเมือง
	7. เมือง	7. เมือง
	8. เจ้าเมือง	8. เจ้าเมือง
	9. เจ้าเมือง	9. เจ้าเมือง
	10. เจ้าเมือง	10. เจ้าเมือง
	11. เมือง	11. เมือง
	12. เจ้าเมือง	12. เจ้าเมือง
	13. เมือง	13. เมือง
	14. เมือง	14. เมือง
	15. เมือง	15. เมือง
	16. เมือง	16. เมือง
	17. เมือง	17. เมือง
	18. เมือง	18. เมือง
	19. เมือง	19. เมือง
	20. เมือง	20. เมือง
	21. เมือง	21. เมือง
	22. เมือง	22. เมือง
	23. เมือง	23. เมือง
	24. เมือง	24. เมือง
	25. เมือง	25. เมือง

ภาพที่ 1 จารึกพระเจ้าชุมพูและคำอ่าน

3. สารัตถะด้านเนื้อหา

เนื้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกพระเจ้าชุมพู เป็นการบอกเล่าถึงกุศลกิจกรรมของพระเจ้าชุมพู โดยผู้เล่าเรื่องมีฐานะเป็นบุคคลที่ 3 ที่รู้เห็นเหตุการณ์ทั้งหมด แต่ไม่ปรากฏตัวตนว่าหมายถึงใคร ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “ผู้เล่า” จากลักษณะเนื้อความในจารึก อาจแบ่งเนื้อความได้เป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 อติตอันใกล้ เนื้อความตั้งแต่พระเจ้าชุมพู อารธนาพระหัตถ์วัดกลาง ให้มาอยู่วัดมโน ซึ่งขณะนั้นพระหัตถ์วัดกลางกำลังสร้างวัดแห่งหนึ่ง ยังไม่ทันแล้ว พระเจ้าชุมพูจึงโปรดให้ชายเมื่อตีไปสร้างวัดแห่งนั้นต่อ จึงสำเร็จลักษณะเนื้อความในตอนที่ 1 นี้ รูปความเป็นการกล่าวย้อนหลังถึงอติตอันใกล้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อครั้งพระเจ้าชุมพูขึ้นเสวยราชย์ ซึ่งโดยธรรมเนียมปฏิบัติของกษัตริย์ล้านช้าง เมื่อขึ้นเสวยราชย์จะมีการสถาปนาพระสงฆ์สำคัญ เช่น ในสมัยพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว เมื่อแรกขึ้นเสวยราชย์ปกครองเชียงตุงเชียงทอง ได้สถาปนา “พระมหาสมุทรเจ้าเป็นธรรมเสนา ให้อยู่วัดมโนรม จึงเอาพระมหายานคัมภีร์เจ้า เป็นสังฆเสนาให้อยู่วัดโบสถ์ทางเมือง” (ประชุมพงศาวดาร, 2512) ในสมัยพระเจ้าหล้าแสนไท “รับเป็นพระเจ้าแผ่นดินปกครองล้านช้างแล้ว ได้ป็นหนึ่ง ได้สถาปนา มหาเถรเจ้าเทพหลวง อยู่วัดโบสถ์กลางเมือง ให้เป็นที่ พระธรรมเสนา แล้วให้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดมโนรม” (ประชุมพงศาวดาร, 2512) ฉะนั้นการสถาปนาพระหัตถ์วัดกลาง ขึ้นเป็นพระมหาสามีเจ้า และอารธนาให้มาปกครองวัดมโน ในสมัยพระเจ้าชุมพูนี้ จึงน่าจะเกิดในโอกาสลักษณะเดียวกัน

ตอนที่ 2 ปัจจุบันของอดีต เนื้อความตั้งแต่พระเจ้าชุมพูเสด็จไปให้นมัสการพระมหาสามี เจ้าวัดมโน (ตำแหน่งใหม่ของพระหัตถ์วัดกลาง ได้รับการสถาปนาเมื่อครั้งที่พระเจ้าชุมพูอารธนาให้มาปกครองวัดมโน) พระมหาสามีเจ้า (พระหัตถ์วัดกลาง) ถวายนาบุญแด่พระเจ้าชุมพู พระเจ้าชุมพูถวายที่นาแก้ววัดเข้าใจว่าน่าจะหมายถึงวัดที่สร้างใหม่ ซึ่งตอนที่ 2 นี้ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน

ปีจุลศักราช 852 หรือ พ.ศ.2053 อันเป็นปีที่มีการจารึกนั่นเอง

ในตอนที่สองนี้ เนื้อความคลุมเครือไม่ชัดเจน สังเกตได้จากรูปประโยคที่ขาดประธาน หรือขาดกรรม จากข้อความ “...ให้ชายเมื่อตีมาสร้างจ้งแล้ว” “...เมื่อให้ว้มหาสามีเจ้ามโน” “...จ้งถวายนาบุญแด่พระเจ้าชุมพู่” และ “...จ้งมาให้นา...” จะสังเกตว่า “...ให้ชายเมื่อตีมาสร้างจ้งแล้ว” “...เมื่อให้ว้มหาสามี” “...จ้งถวายนาบุญแด่พระเจ้าชุมพู่” เป็นรูปประโยคที่ขาดประธาน เนื้อความจึงกำกวม ไม่ชัดเจนว่าหมายถึง ใคร? สั่งให้ชายเมื่อตีมาสร้างวัด ใคร? มาให้ว้มหาสามีเจ้ามโน และใคร? คือผู้ถวายนาบุญแด่พระเจ้าชุมพู่? และประโยค “...จ้งมาให้นา...” เป็นรูปประโยคที่ขาดทั้งประธานและกรรม คือ ไม่ระบุว่าใคร? เป็นผู้ถวายนา และถวายแก่ใคร? ที่ไหน? ความคลุมเครือเช่นนี้ ทำให้สามารถอ่านและตีความได้เป็น 2 แนวทางคือ

แนวทางแรก ตีความว่า ประธานประโยคที่ขาดหายในที่นี้ หมายถึง ผู้เล่าเรื่อง และเป็นผู้เห็นเหตุการณ์ทั้งหมด โดยจุดประสงค์ในการเล่าเรื่องก็เพื่อต้องการเล่าประวัติของวัดที่สร้างใหม่ และผู้มีส่วนในการสร้างวัด โดยในส่วนที่สองจะเป็นการถวายนาบุญหรืออุทิศส่วนกุศลแก่พระเจ้าชุมพู่ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างวัดแห่งนี้ ผู้เล่า ในที่นี้อาจหมายถึง “ชายเมื่อตี” ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าชุมพู่ ให้มาสร้างวัดแห่งนี้ต่อจากพระหั่วเจ้า เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วจึงได้มาไหว้พระหั่วเจ้า ซึ่งขณะนั้นเป็นมหาสามีเจ้าว้ดมโน เพื่อรายงานผลการดำเนินงาน และการที่ประโยคในส่วนที่สองเล่าโดยละประธานของประโยคก็อาจเป็นเพราะผู้เล่าอาศัยความเป็นปัจจุบันกาลและตัวผู้เล่าเองเป็นประธานของประโยค ซึ่งหากตีความไปในแนวทางนี้ เนื้อเรื่องที่ควรจะเป็น ก็จะต้องดำเนินไปอย่างนี้ คือ (ตอนที่ 1) 1) พระเจ้าชุมพู่ อาราธนาพระหั่วอยู่ดกลางขึ้นเมื่อเป็นเจ้าว้ดมโน 2) ขณะนั้น พระหั่วอยู่ดกลาง กำลังสร้างวัดแห่งหนึ่ง ยังไม่ทันแล้ว 3) พระเจ้าชุมพู่ โปรดให้ชายเมื่อตี มาสร้างแทนพระหั่วอยู่ดกลาง จึงสำเร็จ (ตอนที่ 2) 4) ผู้เล่าเรื่อง (ชายเมื่อตี) เมื่อให้ว้มหาสามีเจ้ามโน (ตำแหน่ง

ของพระหัววัดกลางขณะนั้น) 5) ผู้เล่าเรื่อง ถวายนาบุญแด่พระเจ้าชุมพุ และถวายนาแด่วัด (ที่สร้างใหม่? และจารึกหลัก อาจสร้างขึ้นที่วัดนั้น) หากเรื่องเป็นแนวทางนี้ ผลคือ เรื่องนี้อาจเป็นการเล่าเรื่องย้อนหลัง ซึ่งอาจหลังจากที่พระเจ้าชุมพุสิ้นพระชนม์แล้ว แต่ก็คงเป็นเหตุการณ์หลังการสิ้นพระชนม์ไม่นานนัก อาจเป็นปีที่สร้างจารึกนี้ พิจารณาได้จากการที่ผู้เล่าต้องการเล่าเรื่องของวัดที่สร้างใหม่ แต่นามวัดยังไม่ได้ตั้ง อนึ่ง การที่จารึกขึ้นต้นด้วยความว่า “พระหัววัดกลาง มาสร้างวัดลูกนี้บ่ทันแล้ว” คำว่าวัดลูกนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้จารึก หรือผู้เล่าเรื่อง มีความเกี่ยวข้องกับวัดที่สร้างใหม่ และวัดดังกล่าวอาจอยู่ไกลจากเมืองหลวงพระบาง ราชธานีของล้านช้างในขณะนั้น สันนิษฐานว่าอาจเป็นวัดในเมืองसानะคาม สถานที่พบจารึกนั่นเอง

อนึ่ง เนื่องจากข้อความขึ้นต้นจารึก เป็นการกล่าวถึงนามตำแหน่งของพระหัววัดกลาง พระหัววัดกลาง จึงมีฐานะเป็นประธานของเรื่องได้ ฉะนั้นตามข้อสันนิษฐานในแนวทางนี้ อาจเป็นการเล่าเรื่องพระหัววัดกลางโดยชายเมือตักก็ได้ หากเป็นไปตามข้อสันนิษฐานนี้ ผู้ที่มีคำสั่งให้ชายเมือตมาสร้างวัดต่อ ก็อาจเป็นพระหัววัดกลาง เมื่อชายเมือตสร้างวัดเสร็จจึงได้มาไหว้พระหัววัดกลาง (มหาสามี) ที่วัดมโน พระมหาสามีถวายนาบุญแด่พระเจ้าชุมพุ

แนวทางที่สอง ตีความว่า เรื่องทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องการทำกุศลกิจกรรมของพระเจ้าชุมพุ และศิลาจารึกหลักนี้ก็กระทำตามพระบรมราชโองการของพระองค์ โดยผู้เล่าอาจมีฐานะเป็นคนรับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าชุมพุ พิจารณาได้จากประโยคที่ว่า “พระเจ้าชุมพุให้มาราทุณาขึ้นเมื่อเป็นเจ้าวัดมโน” คำว่า “ให้มา” แสดงให้เห็นถึงบุคคลอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งได้รับคำสั่งจากพระเจ้าชุมพุให้มาราทุนาพระหัววัดกลางที่กำลังสร้างวัดอยู่ที่เมืองसानะคาม และให้ชายเมือตมาสร้างวัดที่พระหัววัดกลางสร้างไว้ยังไม่ทันแล้ว บุคคลผู้นี้เอง อาจเป็นผู้เล่าเรื่องราวทั้งหมดในจารึกหลักนี้ และการกล่าวโดยละประธานของประโยคเช่นนี้ เป็นไปได้ว่า ผู้เล่าได้อาศัยบริบทของเหตุการณ์ที่อยู่ในภาวะของความเป็นปัจจุบันกาล

ในการขยายความ จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงประธานหรือกรรมของประโยค ผู้อ่านก็สามารถทราบได้เองว่าหมายถึงใคร และหากเป็นไปในแนวทางนี้ เรื่องทั้งหมดก็อาจดำเนินเรื่องได้ดังนี้ (ตอนที่ 1) 1) พระเจ้าชุมพู ให้ผู้เล่าเรื่องมาอาราธนาพระหวัตรกลางซึ่งขณะนั้นกำลังสร้างวัดอยู่ที่เมืองसानะคาม ขึ้นเมื่อเป็นเจ้าวัดมโน 2) วัดที่พระหวัตรกลางกำลังสร้างจึงไม่เสร็จ 3) พระเจ้าชุมพูโปรดให้ชายเมื่อดี มาสร้างแทนพระหวัตรกลาง จึงสำเร็จ (ตอนที่ 2) 4) พระเจ้าชุมพู เมื่อให้พระมหาสามมีเจ้าวัดมโน (ตำแหน่งของพระหวัตรกลางขณะนั้น) 5) พระมหาสามมีเจ้าวัดมโน ถวายนาบุญแด่พระเจ้าชุมพู 6) พระเจ้าชุมพูถวายนาแด่วัด (สร้างใหม่? และสถานที่ที่พระเจ้าชุมพูมาไหว้พระมหาสามมี ก็คงเป็นที่วัดสร้างใหม่แห่งนี้ จารึกหลักนี้จึงสร้างขึ้น ณ วัดสร้างใหม่ ในโอกาสที่พระเจ้าชุมพูเมื่อให้พระมหาสามมีนั่นเอง สันนิษฐานโดยอาศัยคำว่า “นี้” ในประโยคที่ว่า “พระหวัตรอยู่ดกลางมาสร้างวัดลูกนี้บ่ทันแล้ว” และการใช้คำว่า วัดลูกนี้ โดยไม่ปรากฏนามของวัด ก็อาจจะเป็นเพราะเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากวัดเพิ่งสร้างเสร็จใหม่ ๆ) แนวทางที่สองนี้จะจะเป็นไปได้มากกว่า โดยจุดประสงค์ต้องการเล่าเรื่องของวัด และกุศลกิจกรรมของพระเจ้าชุมพูที่ทรงอุปถัมภ์ค้ำชูวัดดังกล่าว ในตอนที่ 1 เป็นการเล่าถึงอดีตที่เป็นปัจจัยเหตุที่วัดยังสร้างไม่สำเร็จ ส่วนตอนที่สอง เป็นเรื่องปัจจุบันกาล เล่าตอนที่วัดสร้างเสร็จแล้ว การถวายนาบุญแก่พระองค์ก็สืบเนื่องจากพระองค์มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์ค้ำชูพุทธศาสนา โดยเฉพาะการสร้างวัดแห่งนี้ เหตุการณ์ในลักษณะนี้อาจเทียบเคียงได้กับข้อความในศิลาจารึกวัดศรีเมือง (จังหวัดหนองคาย) ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ที่กล่าวถึงใน พ.ศ. 2109 พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ. 2093-2115) ทรงโปรดเกล้าให้เสนาอำมาตย์สร้างวัดศรีสุพรรณ และทำจารึกได้บันทึกไว้ว่า “...อุบาสกเจ้าพระยาสิทธิธรรมราชศรีสิทธินายก พระยาธรรมาพลมหามนตรี พระยาพลเคิกซ้าย พระยา (นับล้าน) พร้อมกันถวายนาบุญแด่สมเด็จพะเป็นเจ้า (พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช) สมเด็จพะเป็นเจ้าให้เจ้าพระยาสิทธิธรรมราชศรีสิทธิ

นายก พระยาธรรมาพลมหานรินทร์แลมหาสังฆราชเจ้าโพธิารามเจ้าเป็นประธาน
ยอพระราชอาญาใส่ (ในสุพรรณ) ป (ตร ไร่ตราบต่อเท่า) 5 พันวสา เจ้า
บ้านเจ้าเมืองผู้ใดก็ดี อย่าให้บอกเรียกบ้านเรียกเมืองแก่เขา...” (รัชช ปลูกโณทก,
2530)

หากเชื่อว่าเรื่องราวทั้งหมดนี้ เกิดขึ้นในขณะที่พระเจ้าชุมพูปกครอง
ล้านช้างอยู่ ปัญหาสำคัญที่ตามมาคือความไม่สอดคล้องของเนื้อหาในจารึกกับ
เอกสารชั้นรองอย่างพงศาวดาร ซึ่งเรื่องราวของพระองค์ถูกบันทึกไว้ในพงศาวดาร
หลายฉบับ ดังนี้

พงศาวดารล้านช้าง (ตามถ้อยคำในฉบับเดิม) (2506) บันทึกว่า “ศักราช
ได้ 858 ตัวหันแล (ปีจุลศักราช ตรงกับ พ.ศ. 2039) ครั้งนั้นท้าวชุมพูปกครอง
ลำน่านแสนไทยไตรภูวนารถเกิดมาปีปีกสันได้ 9 ปี เขาเล่าเอาตั้งเป็นพระยา
แทนพ่อได้ 5 ขวบ เขาเลยปลงเสียในปีสงแล (ปีไทยโบราณ ตรงกับ พ.ศ. 2044)
อายุทั้งมวลได้ 15 ปี เลยตายปีเต่าเส็ด (ปีไทยโบราณ ตรงกับ พ.ศ. 2045) หัน
แล” ข้อความในพงศาวดารล้านช้างฉบับนี้ ตรงกับ ขุนบุญม ผูกสอง เอกสาร
ตัวเขียนในหอสมุดแห่งชาติลาว ที่บันทึกว่า “ พระหล้าแสนโกเสียวราชได้
10 ปี อายุได้ 33 ปี คืออันจกานไปในโรงเชียงทองพัน แต่ปรัยสี่ สังกาด
ได้ 88 (ที่ถูกควรเป็น 858 ตรงกับ พ.ศ. 2039) ตัวปีนั้นแล ถัดนั้นมาแมนท้าว
ชุมพูปกครองหล้าแสนโก เกิดมาปีเปกสัน อายุได้ 9 ปี เขาตั้งตั้งเป็นพระยา
น่านได้ 5 ปี เขาตั้งปลงเสียในรวงไร่ (พ.ศ.2044)” (ขุนบุญม ผูก 2 หน้าลาน
ที่ 17-19 (ภาพที่ 4-5)) ซึ่งเป็นไปได้ว่าน่าจะคัดลอกมาจากแหล่งเดียวกัน
พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง ฉบับศาลาลูกขุน (2506) บันทึกว่า “ศักราช
853 (ปีจุลศักราช ตรงกับ พ.ศ. 2034) ปีกุนตริศก ท้าวชุมพูปกครองพระยาลำน่าน
ได้เป็นเจ้าเมือง 5 ปี ไม่มีบุตร อายุได้ 15 ปี ถึงแก่กรรม”

พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง (2507) บันทึกว่า “ลุตศักราช 865
(พ.ศ. 2046) ปีกุนเบญจศก สมณพราหมณาจารย์เสนาพฤตมาตย์จึงอัญเชิญ

เอาท้าวชมภูราชกุมารผู้เป็นพระราชโอรสของพระยาหล้าแสนไทครองราชสมบัติในกรุงศรีสัตนาคนหุตได้ 4 ปี (พ.ศ. 2050) พระชนม์ได้ 14 ก็ถึงแก่พิราลัย”

ขุนบรมราชาทิดราช เอกสารโบราณจากหอสมุดแห่งชาติลาว ปรากฏความในตอนท้ายว่าชำระในสมัยพระไชยเชษฐาที่ 2 (พ.ศ. 2243-2278) บันทึกว่า “พระเจ้าตนหล้าบรรวรแล้วทั้งหลายจึงเอาลูกพระเจ้าหล้าผู้ 1 ชื่อพระเจ้าชุมพูนั่นมีอายุได้ 25 เสียตาก้า 1 เจ้านั้นมีรูปโฉมอันงามนักแล เจ้าเสวยราชแทนพ่อได้ 3 ปี ลวดตาย จึงเอามาเผาเสียที่หน้าวัดบวมพามั่นแล จึงให้พ่อเลี้ยงผู้ 1 ชื่อว่า หมื่นหนา ส้างเจดีย์ลูก 1 ที่เผาหั้น จึงใส่ชื่อว่าเจดีย์หมื่นหนาเพื่อตั้งนั้นแล กระดุกพระชุมพูนั่น เจ้าจวนางแทนผู้เป็นแม่เอาใส่อุบคำ 2 ลูก มาใส่วัดสบที่ห้วยหลวงหั้น จึงใส่กองซ้อย 2 ร้อย ให้เขารักสาจึงใส่ชื่อว่าวัดสบพระยาปากทั้งพระชุมพูนั่นแล อุบคำลูก 1 เอาไปสร้างวัดปากช่วยดอมกองซ้อยหั้น ให้เขารักสากับดุกพระชุมพูนั่นแล” (ขุนบรมราชาทิดราช ผูก 2 หน้าลานที่ 18-24) ข้อความในเอกสารนี้ตรงกับ นิทานเรื่องขุนบรมราชา พิมพ์อยู่ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 70 (2512) เข้าใจว่าน่าจะคัดลอกมาจากแหล่งเดียวกัน อนึ่งนิทานเรื่องขุนบรมราชานี้ เชื่อกันว่าแต่งขึ้นในสมัยพระเจ้าวิสุลราช (มาร์ติน สจ๊วต ฟอกซ์, 2556) กษัตริย์ที่ขึ้นปกครองล้านช้างสืบต่อจากพระเจ้าชุมพูนั่น

พงศาวดารล้านช้าง ฉบับกระทรวงศึกษาธิการลาว รวบรวมโดย มหาสีลา วีรวงศ์ ได้บันทึกถึงเหตุการณ์ในสมัยพระเจ้าชุมพูนั่นว่า “พระยาหล้าแสนไตรเสวยราชย์ได้ 10 ปี ก็เสด็จสวรรคตเมื่อ ค.ศ. 1495 (พ.ศ. 2038) พระองค์มีพระโอรสองค์หนึ่งนามว่า เจ้าชุมพูนั่น ขณะที่พระราชบิดาเสด็จสวรรคต เจ้าชุมพูนั่นมีพระชนมายุได้ 7 พรรษา เจ้าวิสุลราชผู้เป็นอาว์ จึงเป็นผู้รักษาราชการแผ่นดินตลอดเวลา 2 ปี ในขณะที่เจ้าวิสุลราชรักษาราชการแผ่นดินอยู่นี้ พระองค์ได้ทรงสร้างวัดบุพพารามขึ้น เพื่อคร่อมอัฐิธาตุของพระยาหล้าแสนไตร และได้กระทำ

พิธีเถรภิเษกพระสุเมธอาจารย์ขึ้นเป็นพระสังฆเสนา และอาราธนาให้มาอยู่วัด
บุพพาราม แล้วได้ทรงตั้งอาจารย์จุลลาให้เป็นครูสอนหนังสือแก่ภิกษุสามเณรทั้ง
หลาย ได้พระราชทานเงินเดือนให้เดือนละ 6 ร้อย (600 กีบ) กับข้าวเปลือกปีละ
6 แส่น (เท่ากับ 60 ถัง) ทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภคอื่นอีกเป็นอันมาก ปี
ค.ศ. 1497 (พ.ศ. 2040) เสนาอำมาตย์ทั้งหลายจึงพร้อมกันอภิเษกเจ้าชุมพูขึ้น
เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เวลานั้นเจ้าชุมพูมีพระชนมายุเพียง 9 พรรษา เจ้าวิจุล
ราชเป็นแสนเมือง เจ้าชุมพูเสวยราชย์อยู่ได้ 3 ปีก็เสด็จสวรรคต” (สิลา วีระวงส์,
2539)

จากหลักฐานประณพพงศาวดารที่ยกมานี้ จะเห็นว่าเรื่องราวของพระเจ้าชุมพู
ที่ถูกบันทึกในพงศาวดารแต่ละฉบับ ข้อมูลไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งปีศักราชที่
ขึ้นเสวยราชย์ ช่วงระยะเวลาที่ครองราชย์สมบัติอยู่ และปัจจัยเหตุของการสิ้น
รัชกาล อีกทั้งข้อมูลก็ไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่ปรากฏในจารึกพระเจ้าชุมพูหลาย
ประเด็น คือ

ประเด็นเรื่องศักราชสิ้นรัชกาลของพระเจ้าชุมพูที่บันทึกในพงศาวดาร
ขัดแย้งกับข้อมูลที่บันทึกในศิลาจารึก ซึ่งระบุชัดเจนว่าในปีศักราช 872 (พ.ศ. 2053)
พระเจ้าชุมพูยังมีพระชนม์ชีพอยู่ ซึ่งคลาดเคลื่อนจากศักราชที่บันทึกในพงศาวดาร
หลายปี เกี่ยวกับศักราชสิ้นรัชกาลของพระเจ้าชุมพูนี้มีประเด็นที่น่าสังเกตประการ
หนึ่ง คือ หลักฐานที่ปรากฏในพงศาวดารเมืองหลวงพระบาง (2507) ที่ระบุว่า
พระเจ้าชุมพูขึ้นเสวยราช พ.ศ. 2046 ครองราชย์อยู่ 4 ปี (พ.ศ. 2050)
พระชนม์ได้ 14 ก็สิ้นพระชนม์ ถึงปี พ.ศ. 2060 ท้าวภูไก ได้ขึ้นเสวยราช มี
พระนามว่า พระยาวิฑูณราชธิปติ จากข้อความดังกล่าวนี้ จะเห็นว่า ช่วงเวลา
หลังการสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าชุมพู (พ.ศ. 2050) ถึงปีขึ้นเสวยราชย์ของท้าว
ภูไก (พ.ศ. 2060) มีช่วงเวลาที่หายไปถึง 10 ปี คำถามคือ ช่วงเวลาที่หายไป
นี้เกิดจากความผิดพลาดในการบันทึกหรือไม่ หรือเป็นความจงใจของผู้บันทึก
พงศาวดารที่จะไม่กล่าวถึง อนึ่งหากเชื่อตามพงศาวดารส่วนใหญ่ที่บันทึกว่า พระเจ้า

ชุมพูลิ้นพระขนม พ.ศ. 2044 พระเจ้าวิสุลขึ้นเสวยราชย์ต่อมา จนถึง พ.ศ. 2063 ลิ้นพระขนม พระเจ้าโพธิสาลราช ขึ้นเสวยราชย์ต่อมา จนถึงปี 2093 ก็สิ้นพระชนม์ จะเห็นว่า 2 รัชกาลหลังจากพระเจ้าชุมพู กินเวลายาวนานถึง 50 ปี ซึ่งยาวนาน ผิดปกติ จุดสังเกตเหล่านี้ เห็นว่าน่าจะต้องมีการทบทวนช่วงเวลาการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าชุมพูที่ปรากฏในพงศาวดารล้านช้างทุกฉบับเสียใหม่

ประเด็นต่อมา ภาพของพระองค์ที่ปรากฏในพงศาวดาร ที่ระบุว่าพระองค์เป็นเพียงกษัตริย์ผู้เยาว์เสวยราชย์ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ดูขัดแย้งกับลักษณะที่ถูกเล่าในจารึก แม้จารึกจะให้ข้อมูลไม่มาก แต่น้ำเสียงของผู้เล่า ก็ทำให้เห็นภาพของกษัตริย์ผู้มีวิญญู การทำกุศลกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสถาปนาพระมหาสามีเจ้า การสร้างวัด การอุทิศที่ดินแก่วัด แสดงให้เห็นถึงวิญญูของพระองค์ว่ามีกษัตริย์ผู้เยาว์ นอกจากนี้ในจารึกวัดมณีโคตร จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2144 จารึกดังกล่าวมีเนื้อความ 2 ด้าน ด้านแรกกล่าวถึงพระราชโองการของสมเด็จพระโพธิวรวงศา อุทิศที่ดินแก่วัดที่เมืองปากห้วยหลวง และกล่าวถึงพระนามสมเด็จพระสังฆราช วัดกลางจันทบุรี ส่วนด้านที่ 2 เนื้อความกล่าวย้อนหลัง ปรากฏความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระเจ้าชุมพู่ว่า “...หลวงเขตแดนไร่นาทั้งมวลไว้.. พระเจ้าชุมพู่ แลพระเจ้าตน (หล้าได้ให้) ทานสืบต่อมาเท่าเช่นพระองค์บพิตร.. พระราชศรัทธา ให้เจ้าพระยาสุรมนตรีสร้างแปงแถม” (ธวัช ปุณโณทก, 2530) การที่กษัตริย์ล้านช้างรุ่นหลังกล่าวถึงพระเจ้าชุมพู่เคยมาทำกุศลกิจกรรมกับวัดในเมืองปากห้วยหลวงนี้ เป็นไปได้หรือไม่ว่า ก่อนที่พระองค์จะขึ้นเสวยราชย์ปกครองเมืองหลวงพระบาง พระองค์เคยปกครองเมืองปากห้วยหลวงมาก่อน กุศลกิจกรรมของพระองค์ที่บันทึกไว้ในจารึกวัดมณีโคตรนี้ พระองค์น่าจะได้กระทำไว้เมื่อครั้งยังปกครองเมืองปากห้วยหลวงอยู่ อนึ่ง พระห้วยู่วัดกลาง ที่ปรากฏในจารึกของพระองค์ วัดกลางในที่นี้ก็น่าจะหมายถึง วัดกลางจันทบุรี และการที่พระองค์รณนาพระห้วย จากวัดกลาง เวียงจันทน์ ไปเป็นมหาสามีมืดมนโรรมย์ แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของพระเจ้าชุมพู่ต่อพระห้วยวัดกลาง เมื่อครั้งยังอยู่เมือง

ปากห้วยหลวง และการที่โปรดให้ชายเมือติ ซึ่งน่าจะเป็นขุนนางสำคัญในเมืองปากห้วยหลวง โดยพิจารณาจากคำว่า “ชาย” อันเป็นตำแหน่งนาม ที่ปรากฏนำหน้าชื่อของขุนนางที่ปกครองเมืองปากห้วยหลวงหลายท่าน เช่น ชายม่วย เป็นต้น นั้นจึงเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพระเจ้าชุมพู่กับเมืองห้วยหลวงเด่นชัดมากขึ้น การที่พระองค์ได้รับการแต่งตั้งให้มาปกครองเมืองปากห้วยหลวง ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ที่มีความสำคัญในการควบคุมกำลังพลและทรัพยากรดินแดนทางใต้ของอาณาจักรล้านช้าง พระองค์ต้องมีวิญญูติและความสามารถมากพอที่จะปกครองเมืองสำคัญแห่งนี้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับนิทานเรื่องขุนบรมราชา (2512) ที่บันทึกถึงพระองค์ว่า เป็นกษัตริย์หนุ่มมีพระชนมายุ 25 พรรษา และ “เสียตาก้า 1 เจ้านั้นมีรูปโฉมอันงามนักแล” และการที่พระองค์เคยปกครองเมืองปากห้วยหลวงนี้ เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ กระจกของพระองค์ “เจ้าจวนางแทนผู้เป็นแม่เอาใส่อุบคำ 2 ลูก มาใส่ไว้ตบที่ห้วยหลวงนั้น” (นิทานเรื่องขุนบรมราชา, 2512)

4. วิเคราะห์รูปอักษร

อักษรที่ใช้ในการบันทึกจารึกพระเจ้าชุมพู่ เป็นอักษรในกลุ่มสกุลอักษรไทย ที่เรียกกันว่า อักษรไทยน้อย หรืออักษรลาวเดิม จากการศึกษาของธวัช ปุณโณทก (2530) พบว่า อักษรดังกล่าวมีพัฒนาการสองระยะ คือ ระยะแรกได้รับอิทธิพลจากอักษรไทยสุโขทัยสมัยพระยาสิทธิไทย ที่แพร่อิทธิพลขึ้นไปพร้อมกับการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระสุวณณศิริเถระ ตัวอย่างอักษรในระยะแรกที่ธวัช ปุณโณทกอ้างถึง คือ จารึกผนังถ้ำนางอัน และระยะที่สอง ได้รับอิทธิพลจากอักษรไทยฝักราชวงศ์ของล้านนา ที่เข้ามาพร้อมกับการรับพุทธศาสนาแบบล้านนาในสมัยของพระเจ้าวิสุทธาราช และพระเจ้าโพธิสาลราช หลักฐานอักษรในระยะนี้ คือ จารึกวัดแดนเมือง 1 (พ.ศ. 2073) และจารึกวัดแดนเมือง 2 (พ.ศ. 2078)

อย่างไรก็ตาม ในแวดวงวิชาการด้านอักษรไทยน้อยศึกษาที่ผ่านมา แม้จะพบ

หลักฐานจารึกจำนวนมาก แต่หลักฐานที่พบทั้งหมด ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง ครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 21 ลงมา ทำให้วงการศึกษอักขรไทยน้อยจำกัด ขอบเขตอยู่เฉพาะพัฒนาการในช่วงระยะที่สองเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้หลักฐานรูปอักษรจากจารึกวัดแดนเมือง 1 และจารึกวัดแดนเมือง 2 เป็นจุดเริ่มต้น ในการอธิบายถึงรูปแบบและการคลี่คลายของอักษรไทยน้อย หากแต่ยังขาดงาน วิชาการที่อธิบายถึงอักษรไทยในล้านช้างในช่วงระยะแรกและการคลี่คลายสู่ ระยะที่สอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะที่ผ่านมา พบหลักฐานอักษรไทยในระยะแรก น้อยมาก พบเพียงหลักเดียวคือ จารึกถ้ำนางอัน หลวงพระบาง ซึ่งเป็นจารึก ข้อความสั้น ๆ ไม่กี่อักษร อีกทั้งไม่ปรากฏปีศักราชที่จารึก จึงเป็นการยากที่จะ ด่วนสรุปถึงอายุของจารึกดังกล่าว

ฉะนั้น การค้นพบศิลาจารึกพระเจ้าชุมพู่ ซึ่งระบุปีศักราชชัดเจน คือ ศักราช 872 หรือตรงกับ พ.ศ. 2053 จึงนับมีความสำคัญต่อการศึกษาอักษร วิทยาอักษรไทยน้อยในยุคแรกเริ่มอย่างมาก นอกจากศิลาจารึกพระเจ้าชุมพู่แล้ว ใน การศึกษาครั้งนี้ ได้นำข้อมูลจากจารึกอีก 2 หลัก มาร่วมศึกษาด้วย หลักแรก เป็นศิลาจารึกที่พบโดยสถาบันค้นคว้าพากตาเน้นออกไฝฝรั่ง (EFEO) ณ บริเวณ พระธาตุศรีโคตรบูรณ แขวงคำม่วน สปป.ลาว ในที่นี้จะเรียกชื่อว่า จารึกพระ ธาตุศรีโคตรบูรณตามชื่อสถานที่พบ จารึกดังกล่าวแม้อยู่ในสภาพชำรุด ตัว อักษรลบเลือนหลายแห่ง สามารถอ่านเนื้อความได้บางส่วน แต่ปีศักราชที่จารึก ยังปรากฏตัวเลขชัดเจน คือปีจุลศักราช 856 หรือตรงกับ พ.ศ.2037 หลักที่ 2 คือ จารึกวัดหลวง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย ปรากฏตัวอักษร จำนวน 2 ด้าน เดิมตัวจารึกตั้งแปะติดกับแท่นพระเจ้าองค์หลวง พระพุทธ ประธานในอุโบสถ ในการศึกษาครั้งแรกโดย ธวัช ปุณณทก เมื่อ พ.ศ. 2530 จึงอ่าน-แปลไว้เพียงด้านเดียว ต่อมา พ.ศ. 2559 ทางวัดได้ย้ายตัวจารึกจากแท่น พระเจ้าองค์หลวง มาตั้งด้านหน้าของฐานชุกชี เพื่อให้ผู้สนใจสามารถศึกษา จารึกได้สะดวก กรรมการ วิมลเกษม แห่งภาควิชาจารึกศึกษา มหาวิทยาลัย

ศิลปากร ได้อ่านและถอดความใหม่ ครึ่งนี้สามารถอ่านได้ทั้ง 2 ด้าน ที่สำคัญ คือ ในการอ่านครั้งหลังนี้ สามารถอ่านศักราชได้ เป็นปี 776 หรือตรงกับ พ.ศ. 1957 ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อความจารึกที่บันทึกว่า ในปีศักราชดังกล่าว สมเด็จพระยาแสน (พระยาสามแสนไท) พระยาปากเจ้า (ท้าวคำเต็ม เจ้าเมืองปากห้วยหลวงจันทบุรี?) ได้กระทำการหยาดน้ำอุทิศ “ไรร่นาแลดินดานกับบ้านเพาได้ประดิษฐานให้เป็นทานแก่พระศรีรัตนตรัย” และสาปแช่งผู้ที่จะเข้ามาช่วงชิงเอาที่ดินนี้ นามของสมเด็จพระยาแสน ในที่นี้คือพระเจ้าสามแสนไทไตรภูวนาโอรสของพระเจ้าฟ้าจุ่ม ซึ่งได้ขึ้นเสวยราชย์ปกครองล้านช้างต่อจากพระราชาบิดาในช่วงระหว่าง พ.ศ. 1916-1959 แต่ศักราชดังกล่าว ก็ยังไม่ใช่ปีที่สร้างจารึกหลักนี้ ต้องหลังจากนั้นอีก 35 ปี ดังข้อความที่ปรากฏในบรรทัดต่อมาว่า “อันคำสมเด็จพระยาแสนกล่าวแลเป็นด้วยนานแต่นั้นมาถึงที่นี่ได้สามสิบ 5 เข้า” สมเด็จพระเจ้าพระยาไชยมหาราชได้เป็นเจ้าในเมืองเชียงทอง และมากระทำอุทิศที่ดินไรร่นาที่ดินดินดานและบ้านเพาแก่พระศรีรัตนตรัย ดังเช่นที่สมเด็จพระยาแสนผู้เป็นพระราชบิดาเคยทำไว้ จากเนื้อหาที่ปรากฏนี้ทำให้ระบุปีที่สร้างจารึกหลักนี้ได้ว่า สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1992 คือหลังจากปี พ.ศ. 1957 35 ปี อันเป็นปีแรกแห่งการขึ้นเสวยราชย์ของพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว ที่ในจารึกเรียกว่า สมเด็จพระเจ้าพระยาไชยมหาราช และหากศักราชนี้ถูกต้อง จารึกวัดหลวงจะเป็นจารึกอักษรไทยที่ปรากฏศักราชเก่าที่สุดเท่าที่พบในล้านช้างขณะนี้ และเพื่อให้เห็นภาพพัฒนาการและการคลี่คลายของอักษรไทยน้อยในระยะแรกได้ชัดเจนขึ้น ในบทความนี้จึงขอนำข้อมูลจากศิลาจารึกวัดหลวง พ.ศ. 1992 และศิลาจารึกพระธาตุศรีโคตรบูรณ์ พ.ศ. 2037 มากล่าวถึงไว้ในที่นี้ด้วย

4.1 ศิลาจารึกวัดหลวง อิทธิพลอักษรไทยสู่โขไทยในล้านช้าง

หลักฐานอักษรไทยที่ปรากฏในแผ่นดินล้านช้างที่เชื่อกันว่ามีอายุเก่าที่สุด ปรากฏอยู่บนผนังถ้ำนางอัน มีลักษณะเป็นลายแต้มเขียนสีความว่า “พพญาพระตะปะใส่ว พระโหมะโล่หนี” (พ่อพระยา พระตะปะใส่ว พระโหมะโล่หนี)

รูปแบบและอักขรวิธีอักษรที่ถ้านางอันนี้ ธวัช ปุณโณทก (2530) เห็นว่ามีลักษณะเดียวกับอักษรไทยสมัยพระยาสิทธิแห่งสุโขทัย จารึกดังกล่าว แม้เป็นจารึกข้อความสั้น ๆ ปรากฏรูปอักษรไม่ก้อักษร และไม่ปรากฏศักราช แต่สันฐานอักษรก็แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอักษรไทยสุโขทัยและอักษรไทยในล้านช้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 และเมื่อมีการพบหลักฐานใหม่คือ ศิลาจารึกวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย ก็เป็นเครื่องยืนยันถึงความสัมพันธ์ของอักษรทั้งสองอาณาจักรให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

จารึกวัดหลวง นับเป็นเอกสารเพียงชิ้นเดียวเท่าที่พบในปัจจุบัน ที่บันทึกเหตุการณ์ในช่วงต้นของประวัติศาสตร์ล้านช้าง โดยปรากฏพระนามกษัตริย์ที่สำคัญ 2 พระองค์ คือ พระยาสามแสนไท หรือท้าวอุ่นเรือน ไอรสของพระยาฟ้าจุ่ม ซึ่งในจารึกเรียกว่า สมเด็จพระยาแสน ขึ้นเสวยราชแทนพระราชาบิดาเมื่อ พ.ศ. 1916 และพระยาไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว ในจารึก เรียกว่า พระยาไชยมหาราช ไอรสของพระเจ้าสามแสนไท พระองค์ได้ขึ้นเสวยราชย์ปกครองเมืองเชียงตุงเชียงทอง เมื่อ พ.ศ. 1992 อันเป็นปีที่มีการสร้างจารึกหลักนี้นั่นเอง ในประเด็นด้านอักษรวิทยา จารึกวัดหลวงนับเป็นเอกสารสำคัญ ในการศึกษาอักษรไทยล้านช้างในยุคแรกเริ่ม ทั้งนี้เพราะเป็นจารึกขนาดยาว มีอักษรมากพอในการศึกษารูปแบบและอักขรวิธีได้ และที่สำคัญสามารถกำหนดอายุได้แน่ชัด ซึ่งจากการศึกษารูปอักษรที่ปรากฏในจารึกโดยเปรียบเทียบกับอักษรไทยสุโขทัย อักษรฝักขามของล้านนา พบว่ารูปสัณฐานตัวอักษรบนจารึกวัดหลวงมีส่วนละม้ายไปทางอักษรไทยสุโขทัยมากกว่าอักษรไทยฝักขาม และเมื่อพิจารณาถึงอักขรวิธีก็ยิ่งเห็นเด่นชัด อักขรวิธีที่ปรากฏในจารึกวัดหลวง มีลักษณะเช่นเดียวกับอักขรวิธีที่ปรากฏในจารึกอักษรไทยสุโขทัยสมัยพระยาสิทธิไทยอย่างมาก เทียบได้กับจารึกวัดป่ามะม่วง สุโขทัย กล่าวคือ ไม่ปรากฏการใช้อักษรตัวเชิงในการเขียนตัวตามตัวสะกด และในการเขียนสระ /เอีย/ ที่ไม่มีตัวสะกด ยังใช้สระ /อี/ กำกับอยู่บนพยัญชนะต้นเช่นเดียวกับอักษรไทยสุโขทัยสมัยลิไทย ซึ่งลักษณะเช่นนี้

จะไม่ปรากฏในจารึกอักษรฝักขาม หรือแม้แต่อักษรไทยน้อยที่พบในล้านช้าง เวลาต่อมา ดังจะเห็นได้จากในคำว่า “เสีย” ในจารึกวัดแดนเมือง 2 (พ.ศ. 2078) ใช้ไม้ขีดกำกับเสีย /เอีย/ แทนสระ /อี/ แล้ว นอกจากนี้ สันฐาน ตัวเลขที่ปรากฏในจารึกวัดหลวง คือ เลข 7 และ 6 มีสันฐานคล้ายกับที่ปรากฏในจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร (พ.ศ.1904) ซึ่งลักษณะเช่นนี้ ไม่พบในจารึกอักษรไทยน้อยในยุคต่อมา

จากลักษณะอักษรที่ปรากฏในจารึกวัดหลวง เป็นหลักฐานที่ยืนยันในข้อสันนิษฐานของธวัช ปุณโณทก (2530) ที่เห็นว่าระบบการเขียนของล้านช้างในระยะแรก ได้รับอิทธิพลจากสุโขทัย ในสมัยพระยาสิทธิไทย ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสุโขทัยและล้านช้างมาตั้งแต่สมัยพระยาสิทธิไทยเป็นอย่างน้อย ดังปรากฏหลักฐานในจารึกหลัก 8 ว่า “...เบื้องตะวันออก...ถึงของพระญาท้าวฟางอม” และสอดคล้องกับตำนานมูลศาสนาที่บันทึกว่าในพระยาสิทธิไทยได้ส่ง “เจ้าสุวณณคีรีเอาศาสนาไปประดิษฐานในเมืองชะวา คนทั้งหลายก็ให้ป็นมหาสวามีนั่นแล” การขยายอิทธิพลของพุทธศาสนาแบบสุโขทัยในอาณาจักรล้านช้างนี้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อักษรไทยสุโขทัยเข้ามามีอิทธิพลในล้านช้าง เพราะสิ่งที่ติดตัวมากับผู้เผยแพร่คือพระธรรมคำสอนที่ถูกบันทึกด้วยตัวอักษร ฉะนั้นในการเผยแผ่พุทธศาสนาสิ่งหนึ่งคือทำให้ผู้คนในท้องถิ่นสามารถเข้าถึงพระธรรมคำสอนได้ด้วยตนเอง การสอนให้คนในท้องถิ่นเข้าใจอักษรที่บันทึกพระธรรมคำสอน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น ดังนั้น เมื่อพุทธศาสนาแบบสุโขทัยเข้าสู่ล้านช้าง อักษรไทยจึงเข้าสู่ล้านช้างด้วยเช่นกัน

อักษรไทยสุโขทัย สมัยพระยาสิทธิไทย ที่ถูกนำเข้าไปใช้ในอาณาจักรล้านช้าง ถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานระบบการเขียนให้กับภาษาลาวในล้านช้าง และรูปแบบอักษรดังกล่าวน่าจะใช้อยู่ในล้านช้างระยะหนึ่ง ก่อนจะคลี่คลายเปลี่ยนแปลงรูปแบบและอักษรวิธี จนมีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของอักษรที่ใช้เขียนภาษาของชาวล้านช้างในเวลาต่อมา

4.2 ศิลาจารึกพระธาตุศรีโคตร อธิพลอักษรฝักขามในล้านช้าง

จารึกพระธาตุศรีโคตรบูรณ ชื่อนี้กำหนดเรียกตามชื่อสถานที่ตั้งของจารึก คือ พระธาตุศรีโคตรบูรณ เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ประเทศ สปป.ลาว จารึกดังกล่าว ปรากฏศักราช 856 ตรงกับพ.ศ.2037 หรือหลังจากจารึก วัดหลวง 45 ปี และก่อนจารึกพระเจ้าชุมพุ 16 ปี อักษรที่ปรากฏในจารึก พระธาตุศรีโคตรนี้ แม้จะบันทึกด้วยอักษรไทย แต่รูปสัณฐานอักษรก็ต่างไปจาก อักษรไทยในจารึกวัดหลวงพอควร โดยเฉพาะอักขรวิธี พบรูปแบบที่ไม่เคยปรากฏ ในจารึกวัดหลวง หรือจารึกสุโขทัยสมัยพระยาสิทธิไทย คือการนำอักษรเชิงของ อักษรธรรมมาใช้ในการเขียนอักษรตัวตาม เช่น /พระ/ ตัวพยัญชนะ /ร/ จะ ใช้พยัญชนะตัวเชิงของอักษรธรรมมาเขียนไว้ได้พยัญชนะ /พ/ รูปสัณฐานของ ร.เชิง เส้นจะโค้งปกหน้าพยัญชนะ /พ/ คล้าย ร.ระวง ของอักษรไทยฝักขาม ซึ่งตัว ร.เชิง อักษรไทยน้อยในยุคต่อ ๆ มานิยมเขียนเป็นเส้นสั้น ๆ วางไว้ได้ พยัญชนะตัวแรก ส่วนพยัญชนะต้นคู่ที่เป็นอักษรนำ คือ หน และ หม จะ เขียนโดยตัดเส้นหน้าของพยัญชนะตัวที่สอง (น, ม) แล้วนำเส้นล่างไปเชื่อมต่อกับเส้นหลังของพยัญชนะตัวแรก (ห) อักขรวิธีเช่นนี้พบในอักษรไทยฝักขามที่ นิยมกันอยู่ในอาณาจักรล้านนา อักขรวิธีที่ปรากฏในจารึกพระธาตุศรีโคตรนี้ อาจเทียบได้กับจารึกวิหารจันทาราม (พ.ศ. 2011) จารึกพอกคำพระเจ้าตน หลวง (พ.ศ. 2039) จารึกวัดปราสาท (พ.ศ. 2039) จังหวัดเชียงราย และจารึก วัดเมืองพง (วัดพระเกิด) พ.ศ.2043 จังหวัดน่าน ซึ่งมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน การพบรูปแบบอักขรวิธีของไทยฝักขามในอักษรไทยล้านช้างนี้ แสดงให้เห็นว่า ในช่วงต้นพุทธศตวรรษ 21 ระบบการเขียนแบบล้านนาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบ การเขียนของอาณาจักรล้านช้างบ้างแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนากับล้านช้างในลักษณะเกี่ยว ดองกันฉันเครือญาติว่า ในสมัยพระเจ้าสามแสนไทไตรภูวนาถ (พ.ศ. 1916-1951) (ตรงกับสมัยพระยาเกีอานา พ.ศ. 1910-1931 และพระยาแสนเมืองมา

พ.ศ. 1931-1954 แห่งล้านนา) “พระเจ้าแผ่นดินล้านนา ส่งพระธิดานามว่านางน้อยอ่อนสอ มาถวายพร้อมทั้งบริวารพันคน พระองค์สร้างปราสาทพระราชทานหลังหนึ่งชื่อว่าหอสูงเชียงกลาง ส่วนบริวารพันคนนั้นพระราชทานที่ให้อยู่ด้านหลังภูเขาแก้ว” (สีลา วีระวงศ์, 2539) พระนางน้อยอ่อนสอนี้ มีราชบุตรกับพระเจ้าสามแสนไท้ นามว่า ท้าวก้อน พระราชบิดาให้ไปครองเมืองเชียงสา การเข้ามาของกลุ่มคนจากล้านนาครั้งนี้ คงนำธรรมเนียมปฏิบัติจากล้านนามาเผยแพร่ในล้านช้างด้วย โดยเฉพาะธรรมเนียมด้านการเขียน อักษรธรรม และฝักขาม น่าจะเริ่มเข้ามาสู่ล้านช้างในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อย่างไรก็ตามอิทธิพลของอักษรฝักขามที่เข้ามาในล้านช้าง ชาวล้านช้าง คงจะเอาเฉพาะอักษรวิธีมาใช้เท่านั้น ส่วนสัณฐานอักษร คงใช้ตามรูปแบบของตอนที่พัฒนามาจากอักษรไทย สุโขทัยที่นิยมใช้ก่อนหน้านี้ ดังปรากฏหลักฐานในจารึกวัดพระธาตุศรีโคตร และอักษรวิธีนี้ได้ส่งทอดถึงจารึกของพระเจ้าชุมพูนีก 16 ปีต่อมา

4.3 ศิลาจารึกพระเจ้าชุมพูนีก การคลี่คลายรูปสัณฐานและอักษรวิธีอักษรไทยล้านช้าง จากยุคแรกสู่ยุคที่สอง

ศิลปาจารึกพระเจ้าชุมพูนีก จารึกด้วยอักษรในสกุลอักษรไทยสุโขทัย ที่รูปสัณฐานคลี่คลายจากอักษรไทยสุโขทัยแล้ว จำนวนอักษรมีขนาดความยาว 15 บรรทัด ประกอบด้วยรูปอักษร 49 อักษร แบ่งเป็น พยัญชนะ 31 รูป สระ 15 รูป ตัวเลข 3 รูป และสัญลักษณ์แทนเสียงอีก 2 สัญลักษณ์ (ดูตารางที่ 1 และตารางที่ 2)

พยัญชนะ แบ่งได้เป็น รูปเต็ม หรืออักษรตัวเต็ม ใช้เขียนในกรณีทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นหรือตัวสะกด 25 รูป คือ /ก/ /ข/ /ค/ /ฌ/ /ง/ /จ/ /ช/ /ญ/ /ด/ /ต/ /ถ/ /ท/ /น/ /บ/ /ป/ /ฝ/ /พ/ /ม/ /ย/ /ร/ /ล/ /ว/ /ส/ /ห/ /อ/ ตัวครึ่ง หรือพยัญชนะตัวเชิง 3 รูป คือ /ธ/ ใช้ในกรณีตัวตาม พบในคำ [ราทุธนา] /ร/ /ล/ ใช้ในกรณีคำควบกล้ำ พบในคำ [พระ] [กลาง] [หลัก] [หลวง] เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ปรากฏการใช้ตัวครึ่งในกรณีนี้

เป็นตัวสะกด ซึ่งจะนิยมมากในเวลาต่อมา และพยัญชนะสังโยค อีก 3 รูป คือ /อย/ พบในคำว่า [อฺย] /หน/ พบในคำว่า [หนอง] [เหนื่อ] และ /หม/ พบในคำว่า [ไหม้] [เหมิง] (ดูตัวอย่างในตารางที่ 1)

รูปแบบสัณฐานอักษร แม้โดยรวมจะยังคงรักษารูปแบบที่นิยมในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 โดยเทียบได้กับอักษรที่ปรากฏในจารึกวัดหลวง หนองคาย (พ.ศ. 1992) แต่อักษรบางตัวก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของอักษรไทยฝักขามอย่างเด่นชัด เช่น อักษร /ถ/ จะเห็นว่าเส้นหลังมีการลากยาวและตัวด้านล่างด้านล่าง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ คล้ายกับอักษร /ถ/ ในจารึกอักษรฝักขามรุ่นที่ 2 (พ.ศ. 2010-2099) เทียบได้กับอักษร /ถ/ ในจารึก พย.4 (พ.ศ.2035) พย.27 (2038) และ ชร.2 (พ.ศ. 2039) (กรรณิการ์ วิลเกษม, 2527) อักษร /ฆ/ แต่เดิมจะขมวดหัวตรงมุมล่างของเส้นหน้าและหลัง ในจารึกหลักนี้รูปจะคล้ายกับอักษร /ม/ ต่างกันตรงที่จะหยักบริเวณหัวอักษร คล้าย /ฆ/ ปัจจุบัน ซึ่งเทียบได้กับอักษรฝักขาม ลพ.33 (พ.ศ. 2042) นอกจากนี้ ยังปรากฏรูปอักษรสังโยค คือ /อย/ /หน/ และ /หม/ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ เป็นลักษณะเฉพาะของอักษรไทยฝักขามที่แสดงให้เห็นถึงความต่างไปจากอักษรไทยสุโขทัยอย่างชัดเจน และอักษรลักษณะนี้ปรากฏในจารึกล้านช้างตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว ตัวอย่างดังที่ปรากฏในจารึกพระธาตุศรีโคตร พ.ศ.2037

สระ พบจำนวน 15 รูป ดังนี้ /อะ/ /อา/ /อิ/ /อี/ /อุ, อู/ (ใช้รูปเดียวกัน) /อี/ /เอ/ /แอ/ /โอ/ /เอีย/ (ปรากฏ 2 แบบ แบบใช้ไม้ขีดกำกับเสียงในกรณีไม่มีตัวสะกด และแบบ ย. เคียง ในกรณีที่มีตัวสะกด) /เอือ/ /อัว/ /อำ/ /โอ/ และ /เอา/ (ดูตัวอย่างในตารางที่ 2)

สัญลักษณ์กำกับเสียงอีก 2 สัญลักษณ์ คือ 1) ไม้ขีด ใช้ใน 3 กรณี คือ ใช้แทนเสียง /อะ/ ลดรูป (คล้ายไม้หันอากาศ) ใช้กำกับเสียง /เอีย/ ในกรณีคำที่ไม่มีตัวสะกด ลักษณะเช่นนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงการคลี่คลายของอักษรไทยสุโขทัยที่ปรากฏในจารึกวัดหลวงที่ยังคงใช้รูป /อี/ กำกับเสียง /เอีย/ ตาม

แบบสุโขทัย ใช้กำกับเสียงฮั้ว เช่นในคำว่า “เจ้าหัว” อันเป็นลักษณะที่สืบทอดมาจากอักษรไทยสุโขทัย ก่อนที่จะใช้ไม่ก่งในยุคหลัง 2) ไม่ก่ง ใช้กำกับเสียงเอา ดังปรากฏในคำว่า “พระเจ้า” (ดูตัวอย่างในตารางที่ 2)

ตัวเลข ปรากฏ 3 รูป คือ 8 7 และ 2 รูปสัณฐานตัวเลขที่ปรากฏนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับตัวเลขในอักษรฝักขาม เทียบได้กับจารึก พร.1 (พ.ศ. 1999) ลพ.24 (พ.ศ. 2017) ลป.1 (พ.ศ.2019) มส.1 (พ.ศ. 2033) เป็นต้น (กรณิการ์ วัฒนเกษม, 2527) (ดูตัวอย่างในตารางที่ 1) และมีสัณฐานต่างไปจากเลข 7 ที่ปรากฏในจารึกวัดหลวง (พ.ศ.1992) ซึ่งมีสัณฐานคล้ายเลขสามไทย (๓) ปัจจุบัน เลข 7 ในจารึกพระเจ้าชุมพู่ จะลากเส้นหลังยาวลงด้านล่าง คล้ายเลขเจ็ดอารบิก (7) (ดูตัวอย่างในตารางที่ 1)

ส่วนในด้านอักษรวิธี แสดงให้เห็นอิทธิพลอักษรฝักขามอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการนำตัวเชิงอักษรตัวธรรมมาใช้ในการเขียนพยัญชนะต้นควบ เช่น /พร/ /กล/ /หล/ อักษร /ร/ /ล/ จะใช้ตัวครึ่ง หรือตัวเชิงของอักษรธรรมเขียนไว้ใต้พยัญชนะตัวแรก นอกจากนี้ยังพบตัวเชิง ธ ในคำว่า “ราหุณา” มีรูปสัณฐานอักษรคล้ายกับจารึกอักษรไทยฝักขามที่มีอายุอยู่ในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 เทียบได้กับอักษรในจารึกวัดจอมทองเชียงใหม่ พ.ศ. 2039 เป็นต้น ซึ่งอักษรวิธีในลักษณะนี้ ปรากฏมาก่อนแล้วในจารึกพระธาตุศรีโคตร หากแต่รูปสัณฐานตัวครึ่ง /ร/ ที่ปรากฏในจารึกพระเจ้าชุมพู่ ก็แสดงให้เห็นการคลี่คลายจากจารึกพระธาตุศรีโคตรแล้ว

ลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นหลักฐานยืนยันว่าอิทธิพลของอักษรฝักขามได้เข้ามามีบทบาทในระบบการเขียนอักษรไทยในอาณาจักรล้านช้างตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ไม่ใช่เริ่มในช่วงรัชสมัยของพระเจ้าวิสุทราช หรือโพธิสาลราชดังที่เข้าใจกัน แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ก่อนรัชสมัยของพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว (พ.ศ. 1992-2021) ซึ่งมีหลักฐานอย่างจารึกวัดหลวง ที่แสดงให้เห็นว่ายังคงใช้รูปแบบอักษรและอักษรวิธีแบบอักษรไทยสุโขทัยอยู่

การคลี่คลายดังกล่าวนี้ มีผลทำให้ในเวลาต่อมารูปแบบอักษรไทยในล้านช้างมีลักษณะเฉพาะตัว เป็นเอกลักษณ์แห่งอักษรไทยล้านช้างอย่างแท้จริง และใช้กันอยู่ในหมู่คนที่พูดภาษาไท-ลาวเท่านั้น ซึ่งอักษรดังกล่าวนักวิชาการด้านอักษรกำหนดเรียกกันชื่อว่า “อักษรไทยน้อย” หรือ “อักษรลาวเดิม”

สรุป

ศิลาจารึกเป็นเอกสารโบราณที่เชื่อได้ว่า น่าจะเป็นหลักฐานที่รายงานโดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ หรือหลังเหตุการณ์ไม่นานนัก จึงถือได้ว่า เป็นเอกสารชั้นต้นที่เชื่อถือได้ และมีความคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริงน้อย (ศิลาจารึก, 2534) ศิลาจารึกพระเจ้าชุมพลจึงนับเป็นเอกสารชั้นต้นที่สำคัญ ที่บอกเล่าเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ล้านช้างในช่วง พ.ศ. 2053 และการปรากฏพระนามของพระเจ้าชุมพล ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ซึ่งไม่สอดคล้องกับเอกสารประเภทพงศาวดารที่บันทึกว่า พระองค์สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2043 หรือ พ.ศ. 2044 แสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ล้านช้างจากพงศาวดารนั้นมีความคลาดเคลื่อนซึ่งควรต้องชำระใหม่ ส่วนในประเด็นเรื่องตัวอักษรที่ใช้บันทึก เป็นอักษรไทยน้อยหรือลาวเดิม ที่ได้รับอิทธิพลจากอักษรฝักขามแล้ว นั้นแสดงให้เห็นว่า อักษรฝักขามน่าจะเข้ามามีอิทธิพลต่อระบบการเขียนของอักษรไทยน้อย ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว แต่คงไม่ก่อน พ.ศ. 1992 เห็นได้จากอักษรที่ใช้ในจารึกวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ยังคงใช้อักษรวิธีตามแบบอักษรไทยสุโขทัยอยู่ อย่างไรก็ตามอิทธิพลอักษรฝักขามที่นำมาใช้ในอาณาจักรล้านช้างนั้น คงเข้ามาแต่อักษรวิธีเท่านั้น ส่วนรูปสัณฐานอักษรยังคงใช้ตามรูปแบบที่พัฒนามาจากอักษรไทยสุโขทัยที่ใช้มาแต่เดิม

ตารางที่ 1: แสดงรูปพยัญชนะและตัวเลขที่ปรากฏในจารึกพระเจ้าชุมพล

	ก	ข	ช	ค	ฅ	ฆ	ง
ตัวเดิม	ก	ข		ค		ฆ	ง
ตัวเขียน							
	จ	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	
ตัวเดิม	จ		ช			ญ	
ตัวเขียน							
	ฎ	ฏ	ท	ฒ	ณ		
ตัวเดิม		ฎ	ท		ณ		
ตัวเขียน							
	ด	ต	ถ	ด	ธ	น	
ตัวเดิม	ด	ต	ถ	ด		น	
ตัวเขียน					ธ		
	บ	ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	ภ
ตัวเดิม	บ	ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	ภ
ตัวเขียน							
	ย	ร	ล	ว	ศ	ษ	ห
ตัวเดิม	ย	ร	ล	ว	ศ	ษ	ห
ตัวเขียน							
	ฮ	อ	ฮ	อ	ฮ	อ	ฮ
ตัวเดิม	ฮ	อ	ฮ	อ	ฮ	อ	ฮ
ตัวเขียน							
	๐	๑	๒	๓	๔	๕	๖
ตัวเดิม			๒				๖
ตัวเขียน							

ตารางที่ 2: แสดงรูปสระ และสัญลักษณ์แทนเสียง ที่ปรากฏในจารึกพระเจ้าชุมพล

อะ	อา	อิ	อี	อึ	อือ	อุ	อู
+ ๖	+ ๗	๐	๑	๒		๓	๔
เอะ	เออ	เอะ	เออ	เออ	เออ	เออ	เออ
	๕		๖		๗		
เออ	เออ	เออ	เออ	เออ	เออ	เออ	เออ
			๘				๙
อ่า	โอ	โอ	เออ	อุ	อู	ไม้ม้วน	ไม้ม้วน
+ ๗		๑	๒			๓	๔

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ วิลลเกษม. (2527). *อักษรฝักขามที่พบในศิลาจารึกภาคเหนือ*.

นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ขุนบรมราชาพิราษ. Digital Library of Lao Manuscripts รหัส

0601241409902 ม้วนที่ 151 อันดับ 04). จาก [https://digital.](https://digital.crossasia.org/digital-library-of-lao-manuscripts/?lang=en)

[crossasia.org/digital-library-of-lao-manuscripts/?lang=en](https://digital.crossasia.org/digital-library-of-lao-manuscripts/?lang=en)

ขุนบูลม ผูก 2. Digital Library of Lao Manuscripts รหัส

0101291400202) <https://digital.crossasia.org/digital-library-of-lao-manuscripts/?lang=en>

ธวัช ปุณโณทก. (2530). *ศิลาจารึกอีสาน*. กรุงเทพฯ : คุณพินอักษรกิจ.

เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2540). *ประวัติศาสตร์ลาว*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ประชุมพงศาวดาร. (2512). *นิทานเรื่องขุนบรม*. ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ 44. (1-61). กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

_____. (2507). *พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง*. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 10 (135-236). กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

_____. (2506). *พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง ฉบับศาลาลูกขุน*.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 4 (315-369). กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

_____. (2506). *พงศาวดารล้านช้าง (ตามถ้อยคำในฉบับเดิม)*.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 2 (154-184). กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

มาร์ติน สจ๊วต ฟอกซ์. (2556). *ประวัติศาสตร์ลาว*. (จิราภรณ์ วิญญูรัตน์ แปล).

กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สุรศักดิ์ ศรีสำออง. (2545). *ลำดับกษัตริย์ลาว*. กรุงเทพฯ : สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.

- ศิลาจารึก. (2534). จารึกล้านนา ภาค 1 เล่ม 1: จารึกจังหวัดเชียงราย น่าน
พะเยา แพร่. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน.
_____. (2551). จารึกล้านนา ภาค 2 เล่ม 1: จารึกจังหวัดเชียงใหม่
ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.